

J. D. UNWIN *SEX AND CULTURE*
CÍMŰ MŰVÉNEK KRITIKAI FELDOLGOZÁSA

HISTORIA ITERATUR – A TÖRTÉNELEM ISMÉTLI ÖNMGÁT

HÁZASSÁG ÉS SZEXUALITÁS
SZABÁLYOZÁSA
A RÓMAI BIRODALOMBAN

Krúdy Tamás

J. D. UNWIN SEX AND CULTURE
CÍMŰ MŰVÉNEK KRITIKAI FELDOLGOZÁSA

HISTORIA ITERATUR –
A TÖRTÉNELEM ISMÉTLI
ÖNMGÁT

HÁZASSÁG ÉS SZEXUALITÁS
SZABÁLYOZÁSA
A RÓMAI BIRODALOMBAN

Krúdy Tamás

J. D. Unwin *Sex and Culture* című – a szexualitás társadalmi szabályozásának, illetve az adott társadalom kulturális teljesítménye közötti összefüggést kutató – művének egyik legfontosabb megállapítása a nagy civilizációk felemelkedésére és bukására vonatkozik. A szerző meglátása szerint az általa vizsgált 16 nagy kultúra felvirágzása és hanyatlása ugyanazért a mintázat szerint történt. „Ezek a nagy társadalmak különböző földrajzi viszonyok között éltek, más rasszhoz tartoztak, de a házassági szokásaiknak a története ugyanaz. Kezdetben minden egyes nagy társadalom ugyanúgy vélekedett a szexualitás szabályozása felől. Aztán ugyanazok a harcok kezdődtek, ugyanazok az érzelmek kerültek kifejezésre, ugyanazok változtatások történtek, amelyek ugyanazt az eredményt hozták. Mindegyik társadalom a minimumra redukálta a szexuális lehetőségeket, és a felszabaduló nagy társadalmi energia birtokában virágzásnak indult. Aztán kitágította a szexuális lehetőségek körét, a társadalmi energiája elfogyott és lehanyatlott. Az egyetlen igazán figyelemreméltó jellemzője ennek az egész történetnek a kérlelhetetlen monotonia.”¹ Unwin meg volt győződve róla, hogy „az emberi organizmus eredendő természetéből”² fakadóan mindez nem csak a múltban, hanem a jövőben is ugyanígy fog lezajlani minden nagy civilizáció tekintetében. Éppen ezért mindenképpen érdemes kicsit közelebbről megvizsgálni valamelyik nagy kultúrát, hogy konkrétan mi is történt. A legkézenfekvőbb választás erre az ókori Róma, egyrészt mert kiválóan dokumentált, rendkívül sok írásos emlék maradt ránk ebből a korszakból, másrészt pedig mert a római kultúra nem tűnt el teljesen. Bizonyos elemei mind a mai napig élnek, mai modern jogrendünk például a római jogon alapszik, a latin nyelv pedig, ugyan már nem anyanyelve egyetlen népnek sem, de számos foglalkozás használja mind a mai napig. És ami talán még ennél is fontosabb, hogy a birodalmi Róma idejében terjedt el és vált meghatározó vallássá Európában, sőt Európa határain túl is a kereszténység

---

¹ J. D. Unwin, *Sex and Culture*, Oxford University Press, London: Humphrey Milford, 1934, 381

² U.o. 412

A KEZDETEK: ABSZOLÚT MONOGÁMIA

Az (egyik) eredetmonda szerint Rómát Kr.e. 753. április 21-én alapította Romulus és Rémus, Rhea Silviának, a hadisten Marstól született ikergyermekéi.³ A városállamot megalapító monarchia tehát isteni eredetű, első királya pedig Romulus lett, akit még hat követett a trónon. A civilizációs felemelkedéshez szükséges, Unwin által meghatározott kondíciókból⁴ a kezdetekkor mindhárom jelen volt: monarchikus államforma, deisztikus kulturális kondíció és abszolút monogámia⁵. A királyság intézménye egészen a Kr.e. 5. századig állt fenn, amikor a patrícius családok, a korabeli arisztokrácia megdöntötte, és megalapította az arisztokratikus köztársaságot, átvette a hatalmat. Akkoriban római polgárnak (*populus Romanus*) csak a patrícius családokból származók számítottak, a plebejusok nem. A római polgárok jogait és kötelességeit pedig a *ius civile* foglalta össze. A leszármazást *agnatikus*an, azaz kizárólag az apai ágon keresztül tartották számon; a vérségi kapcsolatot, ahogy azt mi ma értelmezzük, nem számított. Bárki, aki egy családból átkerült egy másikba, teljesen megszünt a korábbi családjához tartozni, és elvárták tőle az új családjára iránti tökéletes hűséget. „Így, amikor egy nő férjhez ment, a jog szerint semmilyen módon nem kapcsolódott már a szülői családjához: a születési családjának a rítusait (*sacra*) felcserélte a férjéére. A gyerekeihez való kapcsolata olyan volt, mintha a nővéruk lenne; ő is, akárcsak a gyerekei ugyanannak az atyai hatalomnak (*patria potestas*) voltak alávetve.”⁶ A családfő, a *paterfamilias* korlátlan ura volt a feleségének és a gyerekeinek, amit úgy fejeztek ki, hogy a családjának tagjai *in manu*, azaz a kezében voltak, saját belátása szerint dönthetett a sorsukról, akár el is adhatta őket rabszolgának, a gyerekeinek még az élete felett is ő rendelkezett. Házasságot sem köthetett semelyik családtag a *paterfamilias* beleegyezése nélkül. Fontos megjegyezni, hogy, legalábbis kezdetben, ez nem a férj/férfi önkényuralmát jelentette, hanem a férjen mint családfőn keresztül tartatták be a társadalmi normákat. Az esetek jelentős részében a férjnek a saját érzelmei vagy meggyőződése *ellenére* kellett bizonyos szankciókat végrehajtani a családtagjaival szemben, ahogy erről a későbbiekben még szó lesz. A Kr.e. 5. századra megszilárdult a „családi tanács” intézménye, amelyet minden a családot érintő lényegesebb döntés előtt összehívtak. *Filiusfamilias*nak nevezték a család azon férfitagját, aki nem volt családfő, azaz *paterfamilias*. A *filiusfamilias*nak voltak bizonyos korlátozott jogai, amelyek felhatalmazták, hogy a család/*paterfamilias* nevében eljárjon. Ezzel szemben a nők semmilyen joggal nem rendelkeztek, nem lehetett saját tulajdonuk, nem örökölhettek, és semmilyen módon nem rendelkezhetek a család ügyeiben. Egy özvegy fölött a gyámja gyakorolt teljes felügyeletet, és jogilag ugyanazon a szinten állt, mint a gyerekei, akik fölött semmilyen befolyása nem volt.

A házasságot, amivel a római patríciusok ily módon családot alapítottak, *confarreatio*-nak nevezték, ami egy lényegében felbontthatatlan köteléket jelentett, és megkötésére a legfőbb vallási vezető, a *pontifex maximus* által bemutatott vallási ceremónia keretében került sor. Unwin szerint így nyilvánult meg a római patríciusok körében a szigorú monogámia. „Ilyen volt a kötelező önmegtartóztatás, az a szigorú fegyelem, amit azoknak a férfiaknak kellett elviselniük, akik elűzték a királyokat és átvették a hatalmat Rómában. Nehéz elképzelni a szexuális lehetőségek ennél tökéletesebb korlátozását vagy a személyes impulzusok ennél szigorúbb elnyomását.”⁷

Kezdetben a patríciusok tökéletes politikai uralmat gyakoroltak Róma fölött. Mielőtt bármilyen intézkedés érvénybe léphetett volna, először a *senatus*-nak kellett azt jóváhagynia, majd a római polgároknak, akiket a kizárólag patríciusokból álló *comitia curiata* képviselt. A Kr.e. 5. században azonban a *comitia curiata*-t felváltotta a *comitia centuriata*, aminek már minden fölbirtokos – lettlégyen patrícius, plebejus vagy akár kliens – a tagja volt. A *comitia centuriata* eredetileg az állandó hadsereget jelentette, aminek a folyamatos fenntartására a gyakori háborúk és viszálykodások miatt volt szükség. A háború és/vagy béke kérdését eldöntő *comitia centuriata* súlya hamar megnőtt, és Kr.e. 287-ben megszületett a *Lex Hortensia*, amiben a plebejusok végleg kivívták maguknak a teljes törvény előtti egyenlőséget a patríciusokkal. A Krisztus előtti harmadik század kezdetére tehát megszűnt Róma népének a megosztottsága, az addig élesen elkülönülő patríciusok és plebejusok jogilag egyenlővé váltak, a népesség homogenizálódott, ami a plebejusok felzárkózását jelentette a patríciusokhoz – szexuális erkölcs tekintetében is. A Kr.e. 5-től a 3. századig a plebejusok a patríciusokéhoz igazították a házassági szokásaikat, eredetileg ugyanis nagyon eltérő alapról indultak.

³ https://mg.24.hu/kultura/2006/04/21/roma_megalapitasal

⁴ Lásd J.D. Unwin: *Szex és kultúra* című művét összefoglaló *Civilizációk feltétele és bukás – Szüzesség és monogámia, mint a társadalmi energia forrása* című tanulmányunkat

⁵ Erről J.D. Unwin: *Szex és kultúra – szigorú monogámia: Fejlődése de milyen áron?* című tanulmányunkban írunk bővebben.

⁶ J. D. Unwin, *Sex and Culture*, 384

⁷ U.o. 384

A „PLEBSZ” EMANCIPÁLÓDIK

Az Kr.e. 5. századig Rómának nem volt írott törvénye. Az erkölcsi normák szájhagyomány útján terjedtek a patríciusok körében. A szigorú szabályok szerint élő patríciusok mély megvetéssel beszéltek a plebsz körében uralkodó laza szexuális erkölcsökről.

A Kr.e. 3. század előtt egy plebejus férfi kétféle módon szerezhetett magának asszonyt. Egyrészt *coemptio* útján, ami egy polgári ügylet volt, amikor is a nő tanúk jelenlétében átadásra került a férfi részére. A *coemptio* tehát nem vallási szertartás volt, hanem eredetileg egy adás-vétel, aminek során valóban fizettek a menyasszonyért. A századok során a fizetség formálissá vált, az ügylet tanúk jelenlétében történő kereskedelmi jellege viszont megmaradt, aminek során a nő a férfi tulajdonába került, akinek nagyon hasonló jogai voltak, mint a patríciusoknál a paterfamiliasnak.

A másik mód, ahogy egy férfi asszonyhoz jutott az *usu* volt. Itt egyszerű együttélésről volt szó, amelynek során bizonyos idő elteltével a felek élettársak lettek. Az *usu* (*usurp* = elbitorol) eredetileg az erőszakos nőrablás útján szerzett élettársat jelentette, amely az évszázadok során változott át kölcsönös beleegyezéssé. Ez azonban nem jelentett szigorú elköteleződést és szexuális exkluzivitást sem, a felek kölcsönös beleegyezéssel, ahogy megkötötték, úgy fel is bonthatták a kapcsolatukat és onnantól kezdve nem tekintették őket élettársaknak. Ezt a gyakorlatot a patríciusok mélyen megvetették és ezt nem is rejtették véka alá. A patríciusok körében az volt a törvény, hogy ha bármilyen ingó vagy ingatlan vagyont valaki egy teljes éven keresztül elbitokol, az onnantól kezdve az ő tulajdonába megy át, amit kiterjesztettek az *usu* együttélésekre is. Ez azt jelentette, hogy ha egy nő egy éven keresztül együtt élt egy férfival, onnantól kezdve automatikusan a férfi tulajdonába (in manu) került. Ha tehát egy nő nem akarta, hogy az élettársa a tulajdonosa is legyen egyben, akkor évente legalább három egymást követő éjszakát külön fedél alatt kellett töltenie, így kikerülhetett, hogy tulajdonná váljon. Ez volt az ún. *trinoctium*⁸ szabály, ami arra szolgált, hogy a patríciusok szemet hunyhassanak a plebejusok eme szokása felett, miközben a törvényeik nem sérültek.

A hagyomány szerint a patríciusok Kr.e. 451-450-ben a XII. Táblás törvényekben foglalták írásba az addig szájhagyomány útján terjedő szabályrendszerüket. Az uralkodó erkölcs írásos rögzítése hatást gyakorolt a plebejusokra is, akik a szokásaikat, így a házassági szokásaikat is elkezdtek a patríciusok lényegesen szigorúbb erkölcsi normáihoz igazítani. A Kr.e. előtti 3. századra, amikor, ahogy azt már írtuk, a plebejus emancipáció megtörténik⁹, a plebejusok erkölcsi normái már lényegében azonosak a patríciusokéval. Az így létrejött római társadalom szigorúan „monogám volt, homogén, deisztikus és elkötelezett energiás. Mi több, a racionális gondolkodás jelei kezdtek mutatkozni. Ekkor kezdődött, hogy a patríciusok elkezdtek eltávolodni régi szokásaiktól.”¹⁰ Ebből pedig férfiak és nők egyaránt kivették a részüket. Egyre többször fordult elő, hogy egyes patrícius férfiak a jogosultságaikat nem a családot szolgálva és annak javára kezdték használni, hanem saját vágyaik és igényeik önkényes kielégítésére. Például volt olyan patrícius, aki nem hívta össze a családi tanácsot, és úgy taszította el magától a feleségét, mert megkívánt egy másik nőt. Ezzel párhuzamosan már a Kr.e. 3. században sor került az ún. „patrícius matrónák perére”, amelyben nagytiszteletben álló patrícius családok családanyáit vádolták házasságtöréssel, egyszerre többet is, ami a jelenség elterjedt voltára utalhat, ahogy ezt Unwin is megjegyzi. Velük, vagyis a patríciusokkal szemben a plebejusok viszont szigorúan tartották nemrég magukévá tett morális normáikat. Unwin beszámol egy bizonyos Virginia¹¹ nevű patrícius nőről, aki elhagyta a saját társadalmi rétegét¹², hogy egy plebejus férfi feleségévé a plebejus családanyák tisztességes társaságához csatlakozzon. Még oltárt is emelt a plebejus Pudicitának, a női tisztaság római istennőjének, mint egy ellenpárjaként a megromlott patrícius Pudicitának. Unwin hangsúlyozza, hogy a puritán plebejusok nem pusztán egyenrangú szerepet játszottak, hanem át is vették az irányítást. Olyan családok emelkedtek így fel, mint a Cato-k, a Gracchusok vagy a Brutusok. Természetesen a patríciusok sem léptek mind az erkölcsi romlás útjára, sőt a többségük hűséges maradt a régi szokásokhoz, és így megmaradt társadalomformáló energiájuk, ahogy ezt Unwin siet is megjegyezni.

⁸ Trinoctium = három éjszaka

⁹ A XII. Táblás törvények megjelenése után a plebejusok körében terjedni kezdett a *confarreatio* házasság, ami addig csak a patríciusok körében volt szokás. Ennek következtében érték el a plebejusok az első igazi áttörést, amikor engedélyezetté vált a két addig szigorúan elkülönülő társadalmi réteg tagjai között a házasság. Unwin szerint a plebejusok tökéletesen alkalmazkodtak a patríciusok elvárásaihoz, akik egy jótányit sem engedtek az erkölcsi normáikból.

¹⁰ J. D. Unwin, *Sex and Culture*, 396

¹¹ U.o. 397

¹² Noha akkorra a patríciusok és plebejusok közötti házasság már másfél évszázada engedélyezett volt, a valóságban azonban viszonylag ritkán fordult elő, mert főként a patrícius oldalról nem fogadták be illetve kizárták maguk közül a kívülről érkezőket illetve a rangon alul házasodókat.

„MULTIKULTURALIZMUS” ÉS HANYATLÁS

Ahogy Róma egyre növelte a befolyása alatt álló területeket, úgy került közvetlen kapcsolatba egyre több néppel, amelyek egy része a szövetségese volt, más része az ellensége, akiket legyőzött és leigázott. Róma fennhatósága alá egyre több nem római polgár kezdett tartozni, akik egyre nagyobb számban jelentek meg az Örök városban is. Az ő jogállásuk sokáig rendezetlen maradt, és még olyan alapkérdések is is bizonytalanok voltak, mint hogy egyáltalán érvényes-e a *peregrinusokkal*¹³ kötött szerződés. Ezek tisztázására és elbírálására hozták létre először a *praetor peregrinus* tisztséget, majd született meg a *ius gentium*¹⁴. Egy ideig a római polgárokra vonatkozó *ius cives* és a peregrinusokra vonatkozó *ius gentium* egymással párhuzamosan kerültek alkalmazásra, majd az utóbbi kiszorította az előbbit és egyeduralgoló lett: ugyanúgy vonatkozott az idegenekre, mint a római polgárokra.

A *ius gentium* pedig úgy határozta meg a házasságot, hogy az a szerződő felek kölcsönös beleegyezésén alapuló közösség.

Kezdetben a vadházasság illegális volt, de aztán az ilyen együttélések száma olyan ütemben növekedett, hogy a hatóságok kénytelenek voltak valamilyen módon elismerni. Az apai ágon nyilvántartott leszármazás helyett hamar elterjedt a leszármazás vérszerinti (praktikus anyai ágon történő) nyilvántartása, amikor is az apának nyilvánosan kellett nyilatkoznia apasága elismeréséről, gyermekei így kerültek atyai fennhatósága (*patria potestas*) alá. Mindeközben a nők jogállása is megváltozott, önálló individuumként kerültek elismerésre, akik egyenlőséget élveznek a férjeikkel. „Mi több, a Kr.e. 168-ban született *Lex Maenia* megszünteti a 'családi tanács' szerepét, mint a család ügyeinek elbírálója, és a családi tanács funkcióját átruházta a *iudicum de moribus*-ra, azaz egy ún. erkölcsi bíróságra.”¹⁵

A Kr.e. 2. századra a *confarreatio* útján kötött házasság lényegében megszűnt, aminek következtében Jupiter főpapjának a tisztsége 75 éven keresztül betöltetlen maradt, mert arra csak olyan férfi lett volna alkalmas, aki *confarreatio* házasságba született, ilyen meg nem találtak. A vadházasságok / élettársi kapcsolatok, amelyek közös megegyezésre jöttek létre és ugyanígy is bomlottak fel, általánossá váltak. „Az egyik fél akarata elég volt a válás kimondásához, amit elég volt szóban vagy akár hírvivő útján bejelenteni. Nem volt semmilyen ceremónia, regisztráció vagy formalitás. A nők felszabadultak mindenféle házassági kötelemnyük alól, lehetett tulajdonuk és a saját nevükben köthettek szerződést. A *tutela*¹⁶ formálisan fennmaradt, de a nők maguk választhatták ki saját gyámjukat és divatos ügyvédek ravaszága hozzásegítette őket, hogy megszabadulhassanak minden korlátozástól, amit a formális gyámság jelentett. A házasság még ilyen körülmények között is kiment a divatból, főként a férfiak körében – bár helyesebb lenne azt mondani, hogy az ilyen viszonyok mellett kötött házasságot megvetették, mert úgy tűnt, hogy kevéske előnnyel, és sokkal több hátránnyal jár. A vezető polgárok jelentős része feleség helyett inkább szeretőt (*concubina*) tartott.”¹⁷

AUGUSTUS DEMOGRÁFIAI KÍSÉRLETE

A Római Birodalom erős, hatalmas és gazdag volt ekkor; a kor technikai színvonalának csúcán álló, ütőképességszerű hadserege biztosan védte a határokat a birodalmat minden oldalról fenyegető barbár törzsek ellen. Augustus (Kr.e. 63 – Kr.u. 14.) mégis aggodalommal figyelte, hogyan erodálódnak az olyan klasszikus római erények, mint a „szigorú kötelességtudat és tisztas szegénység”. Aggodalmának a legfőbb oka mégis az volt, hogy az itáliai latinok körében nem született elég gyerek. Mint már írtuk, az elkényelmesedett, jómódban élő római polgárok vagy meg sem házasodtak vagy elváltak, és ezzel párhuzamosan egyre kevésbé vállaltak gyereket. Augustus a *Lex Julia et Papia* törvényével igyekezett ezeket a káros tendenciákat megállítani. Megnehezítette például a válást, ami addig könnyű és egyszerű volt. Különadót vetett ki a gyermeket nem vállaló házaspárokra és azokra a férfiakra, akik 38 éves koruk felett is nőtlenek maradtak. Ez utóbbiak továbbá ki lettek zárva az örökösödésből, és nem vehettek részt a cirkuszi játékokon sem. Majd még ennél is tovább ment, és minden 60 évnél fiatalabb férfinak és 50 évnél fiatalabb nőnek kötelezővé tette a házasságot. A házasságtörést az addigi polgárjogi helyett büntető

¹³ Peregrinus: a Rómában élő, de valamilyen más államhoz tartozó szabad ember

¹⁴ *Ius gentium*: nemzetek törvénye

¹⁵ J. D. Unwin, *Sex and Culture*, 397

¹⁶ *Tutela*: védelem, gyámság

¹⁷ J. D. Unwin, *Sex and Culture*, 398

jogi kategóriává tette, és bizonyos esetekben halállal, más esetekben száműzetéssel büntette. (Saját lányát is kénytelen volt e rendelkezés miatt száműzni, példát statuálva ezzel.) A házasságtörésen kívül a pederasztiát – amit addig nem szankcionáltak – is hivatalból üldözendő cselekménnyé tette. Ezen felül különféle anyagi és társadalmi juttatásokat vezetett be a három vagy több gyermeket vállaló házaspárok számára. Az ilyen nők például speciális ruhát viselhettek és életük végéig felszabadultak mindenféle gyámság alól. Augustus családi reformjainak a sikeressége azonban kérdéses. Mégpedig azért, állítja Unwin, mert a szexuális kapcsolatteremtés alapja változatlanul a kölcsönös beleegyezés maradt. „A törvény célja nem a kötelező önmegtartóztatás visszavezetése volt, hanem a termékenységi mutatók feltornázása és hogy valami rendet teremtsen az uralkodó káoszban.”¹⁸

Ahogy az a történelemből közismert, a császárság korában a köztársaság intézményei fokozatosan elvesztették minden tekintélyüket és jelentőségüket. Noha sokan és sokat álmodoztak például a szenátus hatalmának és autoritásának a visszaállításáról, ez nem valósult meg. „A szexuális lehetőségek kitégítése megtette a hatását. A rómaiak direkt módon elégtették ki szexuális vágyaikat, aminek következtében semmi másra nem maradt már erejük.”¹⁹

A PROVINCIÁK NÉPE ÉS A KERESZTÉNYEK

A Római Birodalom fénykorának általában a Kr.u. 2. századot szokták tekinteni, ekkor volt a birodalom a legerősebb és a leghatalmasabb. Hogyan volt ez lehetséges, amikor Róma erkölcsi romlása már megállíthatatlannak tűnt? Hát úgy, hogy a birodalom olyan provinciáiban, mint Gallia, Illíria vagy Hispánia a régi erkölcsök még érintetlenül érvényben voltak, és a család intézménye eredeti fényében tündökölt. A belőlük fakadó társadalmi energia elég volt a rendszer fenntartásához és működtetéséhez. A provinciákból a tehetséges fiatalok felmentek Rómába, ahol fontos pozíciókba kerültek, ők „üzemeltették” a birodalmat. Otthonról, a provinciákból hozott szigorú nevelésük megtartotta őket, gyermekeik azonban már a helyi szellemben nevelkedtek, és velük is az történt, ami az óslakos latinokkal: feladták a kötelező önmegtartóztatást, a szexuális lehetőségeiket kitégítették és így az ő társadalmi felhajtóerejük is elapadt.

Ám a Római Birodalomnak ezzel még mindig nem áldozott le. „Mert férfiak még egy csoportja tört a felszínre, akik a korai éveiket a kötelező önmegtartóztatás szellemében töltötték. A keresztényekre gondolok. Számos erőszakos üldöztetést éltek túl, hogy végül az egész birodalmat dominálják, azt a birodalmat, ami a 4. századra visszaszerezte azt az erőt, amivel a 2. században rendelkezett. A Milánói ediktum²⁰ lehet, hogy politikai lépés volt, de Konstantin helyesen gondolta, hogy a keresztények voltak azok a férfiak, akikre támaszkodhatott. Aztán a keresztények is megváltoztatták a szokásaikat. A házasság utáni szabályozás tekintetében kompromisszumot kötöttek a civil hatóságokkal. (...) Majd jöttek a teutonok²¹ és elfoglalták a Nyugat-Római Birodalmat. A szexuális szabályozás tekintetében a teutonok ugyanazokkal az abszolút monogám elképzelésekkel rendelkeztek, mint egykoron a sumérok, a babilóniaiak, az athéniak és a rómaiak, amiket aztán idővel mind elvetettek.”²²

Unwin a Római Birodalom hosszú fennállását egyértelműen annak tulajdonítja, hogy a társadalmi energiája képes volt megújulni azáltal, hogy olyan újabb és újabb társadalmi rétegek kerültek vezető szerepe, amelyek, legalábbis kezdetben, magukra nézve érvényesnek tartották a kötelező önmegtartóztatást. Felgyülemelő társadalmi energiájuk nyomán így váltak dominánssá a patríciusokat követően a plebejusok, majd a provinciák lakói, végül a keresztények. Ám az Örök város erkölcsi zuhlottsága végül mindegyik csoportot korrumpálta, akik mind engedményt tettek a kötelező önmegtartóztatásból, kitégítették a szexualitás megélésének a lehetőségeit, a társadalmi energiájuk megcsappant és elenyésztek. 313-ban hiába vált hivatalosan is elfogadott vallássá a kereszténység, Róma ettől még nem vált kereszténnyé.

¹⁸ U.o. 398

¹⁹ U.o. 398

²⁰ Nagy Konstantin császár (ur. 306-337) által 313-ban kibocsátott türelmi rendelet a keresztények javára.

²¹ Unwin a teuton kifejezést itt a germán népek egészére használja, akik 476-ban, Odoaker vezetésével, végül megdöntötték a Római Birodalmat és letaszították a trónjáról az utolsó császárt, Romulus Augustust.

²² U.o. 399

A BUKÁS

Edward Gibbon angol történész *The History of the Decline and Fall of the Roman Empire*²³ című művében először adja részletes tudományos elemzését egy birodalom, konkrétan a Római Birodalom bukásának. Unwin biztosan ismerte Gibbon hanyatlás jeleire vonatkozó megállapításait, amelyek mind a mai napig érvényesek: csökkenő születésszámok; az állam szerepének és az állami bürokráciának a gyors növekedése, ami a személyes szabadságjogok fokozatos csökkenését vonja maga után; növekvő adóterhek; elszabaduló infláció, miután a kormány már nem tud több adót kivetni, de a költségekkel nem képes leállni; megállíthatatlan illegális bevándorlás az olyan törzsi társadalmakból, amelyek stabilan magas születési számokkal rendelkeznek. A migráció következtében a Római Birodalom egyre – a szó mai értelmében véve – *multikulturálisabb* lett, ahogy egyre kevésbé volt képes asszimilálni a beáramló idegen kultúrájú néptömegeket. A láthatatlan belső dezintegrálódást pedig egy idő után követték a külső szétesés immáron látványos jelei. Róma hatalmas mérnöki, építészeti teljesítmény létrehozására volt képes. Vívezetéseket épített és utakat, és olyan épületeket, amelyek a kor technológiai csúcsteljesítményei voltak. És ezek a technikai vívmányok az idő előrehaladtával egyre jobbak, szebbek, hatékonyabbak lettek – a mérnöki teljesítmény összeadódik, amíg megfelelőek a körülmények. Aztán egyszer csak abbamaradtak ezek az építkezések, az utakat már nem javították ki, a beomlott vízvezeték nem építették vissza, a grandiózus épületek karbantartása leállt, a használható építőanyagot szét-hordták a környék lakói. A romló körülmények láttán a polgárok berzenkedtek, siratták a régi szép időket, ostromozták a fiatalokat, szidták a kormányzatot – azaz egyértelműen érzékelték a hanyatlást, teljesen irracionális módon mégis azt gondolták, hogy a rendszer örökké fenn fog maradni – legalábbis erre jutottak a kutatók, akik a 4-5. századi Római Birodalom kultúráját elemezték²⁴. Az emberek látták, hogy a Birodalom rosszul működik, de nem hitték el, hogy össze fog omlani.

Attila és hunjai 452-ben még nem foglalták el Rómát, beérték a hadisarccal (1986 kg arannyal). A germán Odoaker 476-ban viszont már megfosztotta trónjától az utolsó római császárt, Romulus Augustust és mint Itália királya uralkodott haláláig. Őt Theodorik követte a trónon, akinek az uralkodása alatt, 500-ban történt, hogy egy ősi itáliai nemesi családból származó, alig 20 éves ifjú a kereszténység központjába, Rómába érkezett, hogy itt mélyedjen el még jobban a hitében. Azonban az Örök városban talált züllöttség és erkölcsatlenség megdöbbenetette az ifjút, aki ahelyett, hogy maga is beilleszkedett és korrumpálódott volna, három évre elvonult imádkozni egy barlangba. Ő volt Szent Benedek, a bencés rend alapítója, a nyugati keresztény szerzetesség elindítója, az európai keresztény szellemiség megújítója.

De ez már egy másik történet.

²³ E. Gibbon *The History of Decline and Fall of the Roma Empire* (A Római birodalom hanyatlásának és bukásának története) Strahan & Cadell, London 1776-1789

²⁴ D. Warren, *Decline and fall*, Crisismagazine.com, 2014

*Szerző:
Krúdy Tamás*

*Grafikai tervezés:
Balás Benedek DLA*

*Felelős kiadó:
Dr. Máthé Zsuzsa*

Szent István Intézet 2022
szentistvanintezet.hu

A tanulmány a Batthyány Lajos Alapítvány támogatásával jelent meg.

